

תובע

„חירם“

סיפור המערכה

ס"ל גבריאל לוריא

לכאורה לא היו ל„צבא-ההצלה“ ימים טובים מאלה של סוף אוקטובר 1948, בשבוע (28–22 באוקטובר) שקדם למבצע „חירם“. כוחות צה"ל הובסו בגזרת מנרה; הנקודה עצמה היתה נתונה במצור, מוצלפת ומופגזת; „אצבע הגליל“ כולה משתרעת לרגלי ההר שבידי „צבא-ההצלה“ — וכאילו נתונה לחסדו. נסיונותינו לשחרר את מנרה מהמצור ולתפוס את שיד-עבד נכשלו והוסבו לנו אבידות כבדות. קרנו של קאוקגי עלתה מעלה מעלה. תוכן איפוא התדהמה שאחזה בכפרי הגליל והלבנון כאשר תוך יממה נתהפך הגלגל ובכפר רומישי שבלבנון הופיעו שיירות-רכב של „צבא-ההצלה“ המור כה והמובס. הבהלה שאחזה בכפרי הגליל גרפה אחריה גם את כפרי הלבנון; וכאשר החלו כוחות צה"ל להתקדם לתוך הלבנון מיהרו הכפרים להכנע בפניהם, ואף כפרים רחוקים במבואות צור מוכנים היו לכניעה.

רצוי איפוא להתחיל בתיאור מבצע „חירם“ מפרשת מנרה.

פרשת מנרה

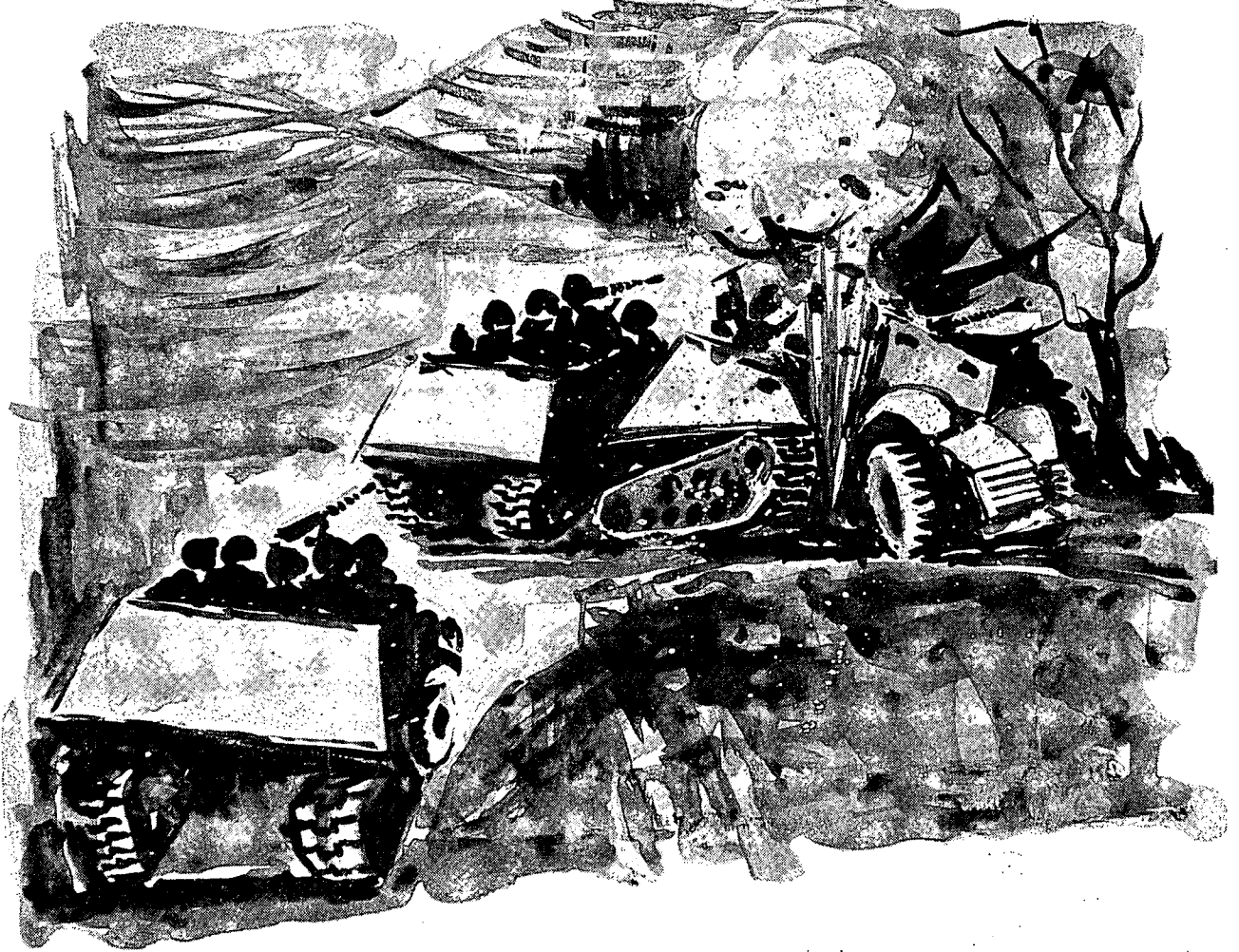
ב-19 באוקטובר סייר מפקד חטיבת „כרמלי“, (ס"ל מכסי כהן), במוצב שיד-עבד. מוצב גישא זה (902 מ') שמצפון למנרה — אשר מדרונו לעבר מזרח, אל „אצבע הגליל“, הנו מצוק זקוף — הוחזק על-ידי כוחות חיל-משמר קטנים. הוא היה כעצם בגרונם של כוחות „צבא-ההצלה“, כיון ששלט על אחד מעורקי-התחבורה העיקריים שלהם. למפקד החטיבה היו חששות כבדים לאור מצבו המזונוח של המוצב שעמד עליו בסיוורו, והוא הורה מיד על שיפורים ותגבורת. חששות אלה התאמתו במלואם, כי בשעות הבוקר המוקדמות של ה-22 באוקטובר תקפו כוחות „צבא-ההצלה“ את שיד-עבד, הניסו כלאחר יד את כוח חיל-המשמר והחלו בצליפה והפגזה על מנרה. חטיבת כרמלי הגיבה מיד. 3 כיתות מקיבוץ יפתח נשלחו כתגבורת למנרה; ועל כוח המורכב מפלוגת רגלים של גדוד 23 ומשורינים של גדוד 24 הוטל להגיע בדרך נבי-יושע למנרה. כבר בשעה 09.00 ב-22 באוקטובר התקדמה מחלקת משורינים (3 משורינים) בדרך העולה מנבי-יושע למנרה. לאחר שהתקדמה בדרך כ-5 ק"מ — עלתה על מארב;

דוד נהרי מספר על ההיתקלות

התחלנו לעלות בסרפנטיות של הכביש. העליה הקשה הביאה לצמצום הרוחים בין כלי-הרכב, כאשר בין משורין אחד לשני כ-50 מטרים בלבד. נמצאנו כ-2 1/2 ק"מ צפונית ליפתח. בשעה 0930 לערך הגיע המשורין המוביל לסיבוב הגדול, ובאותו רגע עלה על מוקש והסם את המעבר בכביש. התמוצעות המוקש שימשה אווה לפתיחה כללית באש של מקלעים ורובים מן הרפטיים שממערב לנו. מתחנו באש נגדיה ממקלענו. הוריתי למשורין השלישי ולמשורין שלי לרדת מהכביש ולהפנות על הוצאה אנשי המשורין הממוקש. המשורין השלישי, שהיה אחרון בשיירה, הסתובב וירד ואילו המשורין שלי התהפך תוך כדי ההנועה לאחור והתגלגל לתעלה שבצד הכביש.

קשר האלווהט פעל כל הזמן. דיווחתי למפקד הפעולה על המצב והוא הודיעני שכוח-רגלים יוצא מיד לדרך כדי לצבוע את שורת הרכבים השולטים.

ואז יצאו שני המקלעים שבמשורין מכלל שימוש. הראשון בגלל קלקול טכני (קפיץ שנשבר) והשני בגלל קליע חודר-שריון שפגע בו. מן המשורין הראשון מסרו על מצב דומה. נשארו, איפוא, שני משורינים תקועים בשטח, ללא גשק להגנה וללא יכולה

הנועה. נוהרו פידיו רץ רימוני הגנה ורימוני עשן. הוריתי לנהג המטורין שלי לקפוץ החוצה, ולרדת מיד לדוח על מצבנו המדויק. ביקשתי שהנוהג את פרגמות ומפונות ירייה ונהפונתי לשמש בקראש; אך לא הגיעה אלי כל השופה.

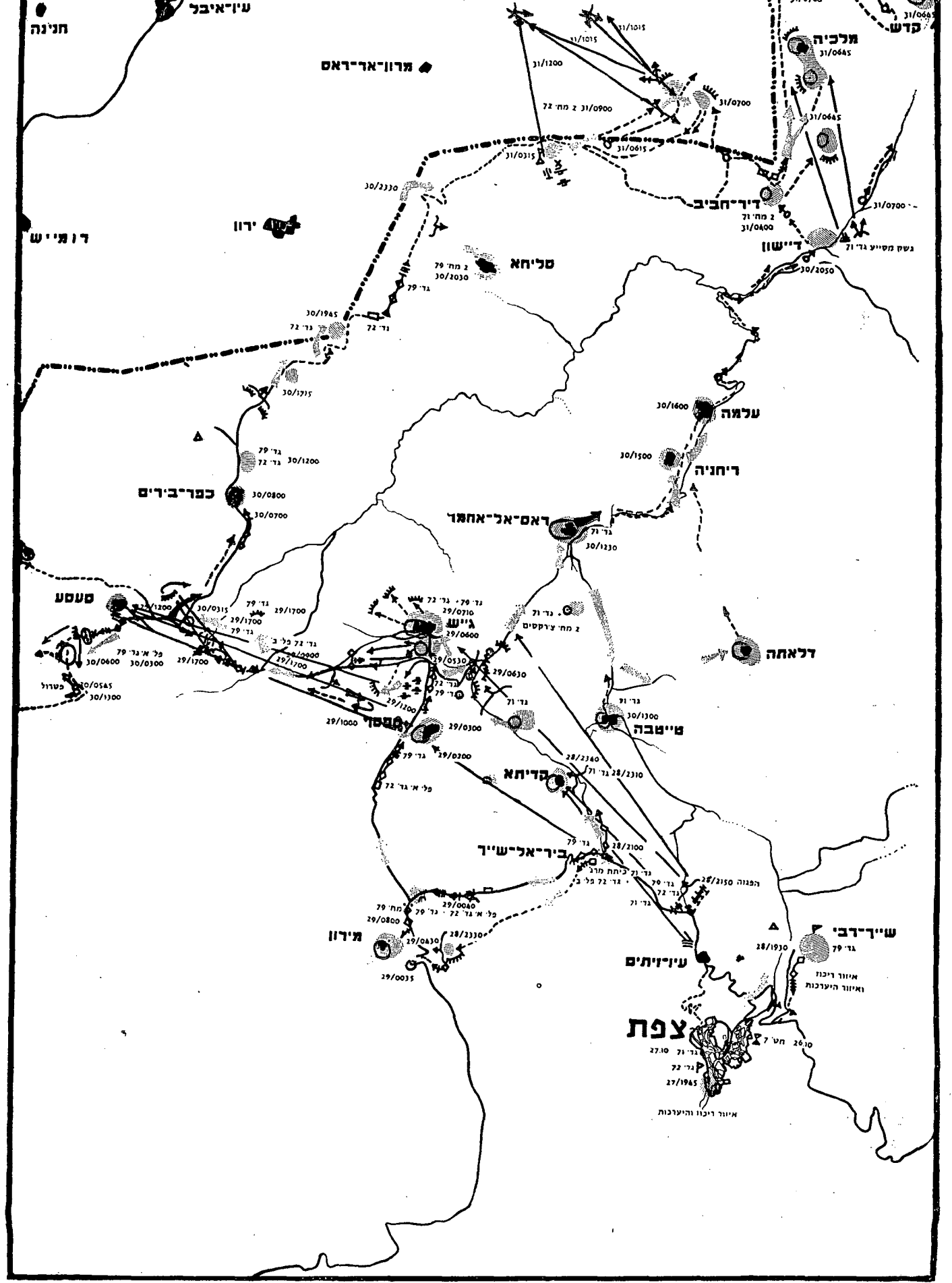
כדור פגע בידי. ומיד אחר־כך נפגע גם המלחוטאי פדיו. מן הנהיגי שהשתוללו בהוך הא־המטורין נפצענו פולנו פרגלינו, בחזה ובבטן. לבשוף נגעתי שניה, הפעם בחלק התחתון של גופי. כל אותו זמן נמצאתי בקשר עם המטורין הראשון, הממוקש. סמוך לשעה 11:00, לאחר שנמצאנו פטעה ומחצה תחת אש המופ, החלו הערבים להשתער במורד. פנאמה שהניחו פי פולנו נהרגו. מספרם היה כ־30 שנהחלקו כ־15 לכל מטורין. הם נשמו עמים, במגמה להעלות באש את המפונות.

משהגיעו לטוח של כ־40 מטר מאהנו הוריתי להטיל את רימוני היד, „הקפצנו” את המפונות עוד לפני שהטלנו את הרימוני, על־מנה לודא התפוצצות מידית עם הגיעם למטרה. השפעת תגובתנו המפתיעה היתה רבה. שלושה ערבים נהרגו זו במקום — שניים ליד המטורין ואחר לידנו; היתר השליכו את הפחים ונסו צהלה חזרה במעלה הגבעה.

הוריתי להפעיל את רימוני העשן וצחיפופ לפנות את המטוריינים ולסגת אל הכוח שנמצא למטה. ראיתי את אנשי המטורין הראשון מונקים החוצה. הנהג, שהיה פצוע, נשאר בפנים (לאחר מכן נהפך שופל בשפי). האנשים רצו לאורך הפביש כשהאויב עולף בהם. שניים נהרגו זו במקום; הסמל, מפקד המטורין הראשון, נפגע פרגלו וראיתו זוחל על ארבע לאורך הפביש. המלחוטאי שלי (ידידיה פה) יצא והחל אף הוא לרוץ לאורך הפביש. עקתי לו שיקפוץ לואדי, ואז נעלם מעיני.

השמדתי את מכשיר המלחוט פירתי אקדה וקפצתי אל הוך הואדי שמהתה לכביש. התחלתי לנוע צפונה בפיוון למנרה. לאורך צלע ההר, בפדי להזעיק עזרה.

שלושת המטוריינים נפגעו ולאנשינו נגרמו אבידות. חלק מאנשיה הצליח לפרוץ לו דרך בנטשם את המטוריינים. מיד הוחש למקום על־ידי חטיבת „כרמלי” כוח רגלי (2 מחלקות) ומחלקת מטוריינים. גם המטוריינים האלה נתקלו במארב. מטורין אחד נפגע (בסה״כ אבדו לנו 4 מטוריינים ו־2 ג״פים). כוח הרגלים של גדוד 23, שנע במשימה לטהר את הדרך ולחלץ את המטוריינים, הצליח לכבוש את גבעה 695 ולהתבסס עליה — אולם נעצר שם מבלי יכולת להמשיך במסעו למנרה. החטיבה תכננה לשחרר את מנרה מהמצור על־ידי שתי פעולות מקבילות: האחת — חידוש ההתקדמות בדרך למנרה; והשניה סינון תגבורת רגלית מחלסה (קרית־שמונה דהיום) למנרה על־מנת לכבוש מחדש את שיך־עבד. המשימה השניה — להסתנן ברגל למנרה — הוטלה על פלוגה של גדוד 22. בחצות החלה הפלוגה, על נשקה המסייע, לטפס במעלה הצוקים בואך מנרה (2 ק״מ בקראויר, 750 מ׳ עליה). כפי שנקל להבין היתה הדרך מפרכת. הכוח הגיע למנרה ב־04:30 — והוחלט לתקוף מיד את שיך־עבד. הכוח תקף את המשלט באור היום — ונכשל. נסיגתו למנרה, שנמשכה כ־4 שעות, היתה קשה וכרוכה באבידות רבות. יום ה־23 באוקטובר היה יום שחור לחטיבה גם במשלטים שבדרך למנרה (גבעה 695). הכוח במקום לא היה מסוגל לפרוץ צפונה והתקפות האויב על 4 המחלקות אשר התבססו במשלטים אלה החלו עם בוקר בעצמה רבה. בשעות אחה״צ נשברה ההגנה. הכוח שלנו נסוג אל קיבוץ יפתח וסבל אבידות רבות באנשים ובציוד.

חנינה

עוֹיֵאִיבֶל

מְרוֹן־אֶרְדָּאס

עֵימְרוֹן

מִלְכִיָּה

קֶדְשׁ

דוֹתֵי־שׁ

יְרוּשָׁלַיִם

דִּירֵי־חֵבִיב

דִּישׁוֹן

סְלִיחָא

עֵלְמָה

רִיחֲנִיה

רֵאס־אֶל־אֲחָאוּר

כְּפָר־בִּירִים

סַסְטֶה

דֶּלְאָתָה

פֵּיטְמָבָה

מִדְיָחָה

בֵּירֵי־אֶל־שֵׁייר

תִּירֹן

שֵׁייר־רֵבִי

עֵינִיֹתִים

צֶפֶת

אֵיזוֹר רֵיכוֹן וְהַיַּעֲרָכוֹת

כך נשארה מנרה מנותקת, מוצלפת ומופגזת ללא הפסק. בלילה נורו יריות גם על כביש ראש־פינה—מטולה. כבר בשלב זה היה ברור כי מנרה לא תישע על־ידי פעולה מקומית, אלא חייבת לבוא מתקפה כללית על הגליל, לשחרורו המוחלט.

פעולותיו של „צבא־ההצלה“ היו בהינתן הפרה גסה של שבי־תת־הנשק. בימים 28-24 באוקטובר נמשך מ״מ מיגע בתיווך האו״ם, בנסיון לאלץ את „צבא־ההצלה“ לפנות את השטחים שתפס — ובעיקר גבעה 744 הנמצאת בשטחנו בדרך למנרה. מ״מ זה לא הביא לכל תוצאות. שיכורי־הצלחה מנצחונם*, התעקשו מפקדי „צבא־ההצלה“; ועקשותם זו נוצלה היטב על ידינו — הן בשטח הצבאי והן במדיני. היא נתנה לנו את העילה המשפטית, קבל האו״ם והעולם למבצע „חירם“; וכן נוצלה לשם הטעיה באשר לכיוון מתקפתנו הצפויה. הטעיה זו שולבה לתוך פרק־הסיום של המ״מ היתה רק חלק ממערכת סיוּר־אלימים, שיירות מבוטאות והפגזות, שנתכונה כולה להסיח את דעת האויב. בעוד כוחותינו משלימים, ב־28 באוקטובר, את ריכוזם והכנותיהם האחרונות בצפת — נפגשו אחה״צ נציגנו (ק. מבצעים חטיבת „כרמלי“ רס״ג ת. בן־דוד ורס״ג ספקטור) בנוכחות נציגי או״ם עם סגנו של קאוקג'י, שוקייר, בכבודו ובעצמו. פגישה זו נתקיימה בשטח האויב, בהורשת זיתים על־יד קדש. דרישתנו לפינוי גבעה 744, החולשת על דרך נבי־ישע, הוצגה באורח אולטימטיבי; ואכן סירב שוקייר בעקשנות לקבלה. אז הודיעו נציגינו בצורה דרמטית כי ניתנת ארכה של 30 דקות לנציגי האו״ם לפנות את השטח לפני שנתחיל בפעולה. נציגי האו״ם לא חיכו להודעה שניה והסתלקו במהירות — כל אחד לעברו. היה זה כשעתיים לפני שעת ה״שׁ של מבצע „חירם“.

האויב

הידיעות שהיו בידינו על „צבא־ההצלה“ קבעו כי הוא מורכב משלוש חטיבות קטנות, המכונות כולן בשם „חטיבות הירמוק“. עצמתה של „חטיבה“ כזו לא עלתה על גודל מוגבר. פריסתן בשטח היתה כדלהלן:

חטיבת־הירמוק הראשונה — היתה חטיבה חדשה שהוחשה מהעורף בזמן מבצע „דקל“, כדי לחסום את בקעת בית־נטופה בפני כוחותינו. היא היתה אחראית לכביש עכו—צפת ומנתה כ־1000 איש. המטה שלה נמצא בפרדיה וכוחותיה היו פזורים בגזרת מגדל־כרום, בירנה, עילבון, כפר מנדה. לסיוע היו לה 2 תותחים בני 75 מ״מ, 4-2 משורינים בעלי־צריחים ותותחים בני 2 ליטראות**. חטיבה זו כללה גם גדוד־מתנדבים לבנוני.

חטיבת־הירמוק השניה — שמנתה כ־750 איש ונבנתה על בסיס הגדוד העלאויי**. היא הופקדה על הגזרה המזרחית והצפונית. היו בה כ־5 פלוגות, שהוצבו באזורים: מירון—ספסף, ג'יש—קדיחא, סעסע, איקרית—תרביחה, מלכיה—קדש—בלידה. החטיבה נסתייעה בתותח נ״ט, 2 תותחים בני 75 מ״מ, 4-2 משורינים, שלפחות שניים מהם חמושים בתותח בן 37 מ״מ נ״ט (או נ״מ). חטיבה זו — היא שספגה במבצע „חירם“ את המכה העיקרית.

חטיבת־הירמוק השלישית — הקטנה מבין ה„חטיבות“. היא נבנתה על בסיס שרידי גדוד־חייטין, אשר הוכה במבצע „דקל“, אליהם צורפו גדוד טירונים ממחנה־קטנה וכנופיות מקומיות של המופתי. היא היתה מופקדת על הגזרה הקריטית של תרשיחה ונסתייעה בתותח נ״מ (ויתכן גם תותח נ״ט אחד), 2 תותחי־שדה בני 75 מ״מ המוצבים במשטרת תרשיחה, ו־2 משורינים חמושים־בתותח.

לכוחות האויב יש להוסיף את 3 גדודי ההי״ר של לבנון, שהיוו איום־כבוח — אם כי בסופו־של־דבר לא נטלו חלק במערכה זו — וכן גדוד סורי אחד, התשיעי, שנועד לשמש תגבורת ל„צבא־ההצלה“. גדוד זה הועבר ב־27 באוקטובר ממרג'עיון לבנת־אג'־ג'ובייל — וזכה ליטול חלק (שאינו מוסיף לו כבוד) במבצע „חירם“.

תושבי הערבים של הגליל, אשר לכאורה בא „צבא־ההצלה“ להגן על חירותם, לא שותפו כמעט בכוחותיו הסדירים. שכן „צבא־ההצלה“ ראה עצמו כ„צבא־כיבוש“. המקומיים שותפו בהגנה על כפריהם ולפרקים גם הוטלה עליהם החוקה בקו. כן הוטלו על המקומיים עבודות־כפיה בסלילת כבישים

שני המברקים הבאים משקפים נאמנה את מצב הדברים בצד הערבי:

צבא־ההצלה
איזור — עפה — הגדוד העלאוי
127 נספח מס' 16-9-48
פ ק ו ר ה מ נ ה ל ת י ת
נודע לי שחלק מהחייילים החליל למכור את התחמושת שלו-
על מפקדי הפלוגות להשיג על התחמושת המחולקת לחייליהם-
וכל חייל אשר יחסרו לו — יובא לדין.

אל ראיש — ג'סאן ג'דיד
מפקד גדוד העלאוי
העתקים מל:
מפקד הפלוגה המסייעת
" " השלישית
המשטרה העזאמית.
פ ק ו ר ה מ נ ה ל ת י ת
1. נא לפתור את פפר אל ג'יש. 2. לאסוף את כל הגזרים
המסוללים לעבודה עם מכשירי עבודה. 3. החרמת כל הפרדות.
4. החרמת הנשק. 5. מוהר לירות 33 רחים.

* ביומן המפקדה בג'יש נרשם ביום 24.10.48 מברק מס' 199, כדלקמן:
חאת: שוקייר
אל: היחידות
המערכה נסתיימה הערב. האויב נהדף עם אבדות כבדות העולות על 500 הרוגים בקרב ערא צפון ודרום לאל־מנרה.
הושמדו לאויב 14 משורינים, השלל שלנו רב מאוד. תקבלו ידיעות בדואר.
בפעול היו אבידות צה״ל בקרב זה: כ־70 פצועים ורוגים. 4 משורינים ו־2 ג'יפים.
** בכל מקום בו מדברים דו־חי מודיעין דאו על „תותחי 2 ליטר־אות“ אצל „צבא־ההצלה“ — יש להניח כי היו אלה תותחים נ״ט צרפתיים בני 37 מ״מ.
*** יתכן שהגדוד העלאוי, שהחזיק בגזרת סעסע—מירון היה כפוף ישירות למפקדת „צבא־ההצלה“ בעיטרון.

ובהקמת ביצורים. גיוס הפלחים ובהמותיהם לעבודת-כפיה — תוך מתן הרשות לחיילי „צבא-ההצלה“ לירות במסרבים — והעובדה שהיו כפרים בהם הוצאו בלילות הנשים והבנות מבתיהן למקומות-מבטחים מיוחדים „צבא-ההצלה“, מעידים על היחסים ששררו בין „צבא-ההצלה“ והפלחים. המשמעת ב„צבא-ההצלה“ היתה ירודה. מסחר בתחמושת, עריקה, התמרדות — עד כדי פתיחת אש על מפקדים במסדר — כל אלו לא היו בגדר תופעות נדירות.

התכנית

היות ותכנית הפיקוד העליון למבצע „חירם“ כבר הוצגה

קויה העיקריים של תכנית חזית-הצפון

פעולת פיתור בשתי זרועות. האחת — מזרחית: מצפון לאורך הציר מסעף-מירון — ספסף — ג'יש — סעסע — עלידי חטיבה 7. השנייה — מערבית: פריצה בתרשיחה, ותנועה בציר תרשיחה-סעסע — עלידי חטיבה 9. התמקדות שתי הזרועות נועדה להתבצע בפעסע.

לאחר ההתמקדות נועדה חטיבה 7 לפנות צפונה ולטהר את פאתו הצפון-מזרחית של הגליל לאורך כביש-הצפון. חטיבה 9 נועדה לפנות מסעסע מערבה, לאורך כביש-הצפון ולאלון. הטיבה 9 פעולות הטעיה וריתוק-כוחות לאורך כל גזרת „צבא-ההצלה“ הוטלו: על חטיבה 2 באזור נבי-יושע-מנרה; על חטיבה 1 בגזרת עמק בית-נטופה, ועל גדודי חיל-המשמר של מחוז חיפה — בגזרת מג'דל-כרם.

בקויה הכלליים בחלקו הראשון של תיאור המבצע, נוכל לעבור עתה למהלך המבצע עצמו. ניתן לחלקו לשני חלקים:

- שלב ההבקעה — מ' 28 באוקטובר ועד נפילת סעסע, בליל 29/30 באוקטובר;
- שלב ניצול-ההצלחה והטיהור — עד 31 באוקטובר. התפקיד המכריע במבצע „חירם“ נפל בחלקה של חטיבה 7; ועליכן נפתח בתיאור פעולותיה.

שלב ההבקעה

הזרוע המזרחית. על חטיבה 7 הוטל להבקיע בלילה הראשון, 28-29 באוקטובר, את מערך האויב בגזרת ג'יש-ספסף — ולהגיע בתנופה אחת, ויתכן בסופו של אותו לילה, עד צומת סעסע; ומשם חזתה מפקדת-החזית שתי אפשרויות: א. באם יתנהל המבצע כמתוכנן ותושג הבקעה גם בגזרת תרשיחה — תמשיך חטיבה 7 בטיהור כביש-הצפון, לעבר מלכיה; ב. אם לא תושג הצלחה בגזרת תרשיחה — תכבוש חטיבה 7 עצמה את תרשיחה מעורפה, מכיוון סעסע — ושלב טיהורו של מרחב הגליל יבוא מאוחר יותר.

מפקד החטיבה (סא"ל בן דונקלמן) חזוה את ההתנגדות העיקרית בסעסע ובמלכיה. את ההתקפה בנה הוא בעיקר על המחיריות, בידיעה כי יכולת התמרון הניתנת בשטח ההררי למשוריינים שלנו היא מצומצמת. הוא היה בטוח כי התקדמות מהירה תמוטט ממילא את העורף, וכי טיהורו של זה לא יהיה אחר-כך בעיה קשה. הוא תכנן להבטיח

תחילה את עורפו על-ידי כיבוש מירון, וניתוק הכביש על-ידי פיצוץ גשר מירון. לאחר-זאת יתקדם כוח-המחץ העיקרי במהירות לעבר ספסף וג'יש (היא גוש-חלב) ויכבשן; כוח שני ינוע בדרך-העפר וישתלט על קדיתא. על-ידי כך יבטיח את האגף המזרחי — וגם את שטח פריסת הארטילריה ליד עין-זיתים. כוח זה יטרוד וירתק את ביצורי האויב בגזרת ג'יש וספסף מכיוון מזרח, הכיוון כלפיו היו ערוכים ביצורים אלה. על-ידי כך ישמש גם הסחה למאמץ-העיקרי, שיבוא מכיוון דרום בכביש הראשי. טיהור והתבססות בשטח הזה כולו (מירון-קדיתא-ג'יש) ייעשו על-ידי כוח שלישי, בסיוע גדוד חיל-משמר. במקביל לכיבוש ג'יש ימשיך הכוח בתנועה לסעסע. בהתאם לכך נערכה חטיבה 7* בשלושה כוחות.

כוח א' — הבנוי על גדוד 79*** פלוגת צ'רקסים ופלוגת רובאים — היה את כוח-המחץ העיקרי, שעליו הוטל להבקיע צפונה לעבר ג'יש וסעסע. פלוגת הצ'רקסים ומחלקת משוריינים נועדו לכבוש את קדיתא, בנוען בציר נפרד.

גדוד 79 עצמו פוצל לשלושה כוחות-משנה, המכילים כל אחד 1-2 מחלקות משוריינים ומחלקת רגלים-משוריינים. לגדוד צורפו 2 חז"מים החמושים כ"א בתותח נ"מ 20 מ"מ****. כוח ב' — הבנוי על גדוד 72 (פחות פלוגה), פלוגה של גדוד 71 ומחלקה מתוך חטיבת „כרמלי“ (מחלקת-רובאים וחבלנים) — נועד לכיבוש מירון ופיצוץ הגשר.

כוח ג' — מורכב מגדוד 71 וכוחות חיל-משמר לטיהור האיזור מירון-ספסף-ג'יש ואבטחתו. גדוד 71 פוצל בשלב הראשון של הפעולה ונועד להתרכזו-מחדש אחרי כיבוש ג'יש.

ההיסע מאיזור נהריה וריכוז החטיבה בצפת וסביבתה אורגנו יפה. כל החטיבה רוכזה באיזור צפת תוך משמעת-הסתר קפדנית****. הגזרה היתה ידועה היטב לכל המפקדים בחטיבה בה הודות להכנות למבצעים הקודמים שבוטלו, וכן כתוצאה מסיוור-האיור שנערכו בזמנו מעליה. אנשי חיל-ההנדסה כבר סיירו ובדקו בזמנו את החסימות והמיקוש שבכביש

* לפי התכנית הראשונית נקבע כי הכוח התוקף את ג'יש יגיע בדרך-עפר מכיוון מורה ולא דרך הכביש-הראשי. אולם זמן קצר לפני המבצע סייר מפקד כוח ג' של גד' 79 את הדרך ונוכח כי אינה עבירה לשריון שלנו. המח"ט לא היסס לשנות את התכנית וקבע כי כל גד' 79 ינוע בכביש.

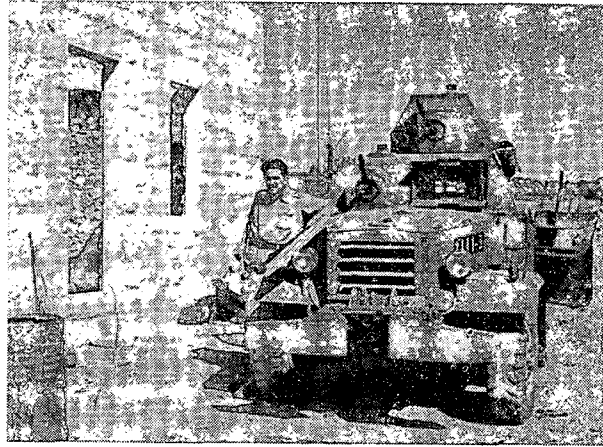
** המצבה הממוצעת של הגדודים היתה כ-350-450 איש, לעומת כ-720 שבתקן.

*** גדוד 79 (מפקדו רס"ג ברוך פרידמן, היום — ברוך ארון) כלל: 2 פלוגות משוריינים — בהן 19 משוריינים (תוצרת שלנו, שריון בעובי 8 מ"מ) בעלי צריח חמושים במקלע מ"ג-34, 2 משורייני „מרמון-הרינגטון“ ומשורין „דאמילר“ (שלושת האחרונים חמושים בתותח בן ליטראות); פלוגת-רובאים מוסעת (ב"ח 12 חז"מים); פלוגה-מסייעת — מק"בים ומרגמות בנות 81 מ"מ מוסעים על-גבי ג'יפים. 2 מחלקות-משוריינים מתוך הגדוד הוקצו: האחת לחטיבת „עודד“ והשנייה לפלוגת הצ'רקסים; כך שנותרו 4 מחלקות.

**** היה זה אלתור „צה"לי“ מובהק, שנבע מהמחסור בנשק ג'ט ראוי-לשמש. כלי זה כבר הוכיח עצמו — לאחר שנוסה כבר בשלבי התפתחות קודמים — בקרב שבמבואות נצרת. אחד מיתרונותיו טמון היה בקליעיו הנפיצים. כזכור, התותח הנ"ט בן 2 הליטראות חמוש היה בקליע חודר-שריון בלבד — באילו פגזי התותח בן 20 המ"מ היו יעילים גם לפיצוץ עמדות. מבחינת שיוך חילי נמנו חז"ל-מיס' נושא-יתותח אלה על חיל-התותחנים.

***** במקרה אחד הוחזרה על עקבותיה שיירה שנסעה במורד תלול באורות מלאים — והיא חזרה אחר-כך ועברה שוב אותה כברת דרך באורות מאופלים. החיילים לא הורשו לצאת ביום ממקומות ריכוזם. כל ריכוז-כוחות הוסתר והוסרה היטב.

מסעף-מירון — ופונות צפונה, לעבר ספסף. הארטילריה, המוצבת ליד עין-זיתים, החלה בהפגזות ספסף וג'יש. משמאלו של הכביש, במבואות ספסף, נתפסה עמדה ערבית ובה תותח נ"ט צרפתי, בן 37 מ"מ, מוכן לירי, שהיה מוצב באופן שאשו תכסה את כל אורכו של הכביש שלפני ספסף. צותו נמלט לפני שהספיק להפעילו. מחלקת-המשוריינים של כוח החוד פתחה באש על הכפר בכל מקלעיה, כשהיא ערוכה על הכביש — ואילו מחלקת הרגלים-המשוריינים של כוח החוד זינקה מזחל"מיה, הסתערה על הכפר וכבשה אותו לאחר התנגדות קצרה. בשעה 4 בבוקר היתה ספסף בידינו. התנגדות, בצורת צליפות, נמשכה כל הזמן מהמטעים שב-

המח"ט בן דונקלמן בספסף

סביבת ספסף. כדי למנוע נסיגת כוחות אויב, בדרכי הסתננות, מאיזור קדיתא-ספסף אל ג'יש, הוטל על פלוגת הר"ר באים (פל' א' של גדוד 72) לחסום את דרכי הנסיגה. הפלוגה ירדה מרכבה, החלה לנוע רגלית והגיעה בסופו של דבר לג'יש ברגע הקריטי של הלחימה על כפר זה. גדוד 79 המשיך ללא שהיות בהתקדמות צפונה לג'יש המרוחקת רק ק"מ אחד מספסף. החוד היה כוח מס' 3 (שכלל 2 מחלקות משוריינים, ומחלקת רגלים-משוריינים — מפקדו היה סגן-ראשון עמוס בנין).

*

קרב ג'יש ניתן לשחזור לפי המסמכים והעדויות המצויים בידינו — אם כי בכמה פרטים שונות העדויות זו מזו.

כוחות גדוד 79 נשארו עם המג"ד בספסף להשלמת הושתל-טות עליה וטיהור הכפר וסביבתו — פרט לכוח מס' 3, שהועד מראש לכיבוש ג'יש, ועתה נע הוא מיד לעבר יעדו. כוח זה כלל שתי מחלקות משוריינים, מחלקת זחל"מים, כיתת מרגמות בנות 81 מ"מ וזחל"מ, נושא תותח בן 20 מ"מ. הכוח נע צפונה לכיוון ג'יש, כקילומטר אחד בסדר הבא:

בראש — משורייני של סמל אורי גינזבורג; אח"כ משורין מפקד הכוח, סגן-ראשון עמוס בנין; וזחל"מ נושא תותח בן 20 המ"מ; יתר המשוריינים; מחלקת הזחל"מים; כיתת מרגמות.

הכוח נע צפונה לכיוון ג'יש, כקילומטר אחד, בסדר הבא: כשמולו מסתמנת על קו-הרקיע כיפתה הנישאת של הגבעה אשר עליה הכפר עצמו. כאן נפתחה עליו אש חזקה: רובה — מכיוון הרכס, המטעים, וגדרות האבן (כולם — ממזרח) ומי-

צפת-מסעף-מירון. צפת ההרכנען שימשו במת-תצפית מצור-ינת לצפות על איזור-המבצע. לפעולה קדמה הפצצה של חיל-האוויר על ג'יש, ספסף ומירון. כן הוקצב סיוע ארטילרי על-ידי 2 מרגמות בנות 120 מ"מ וגדוד-שדה 4 שכלל סוללת תותחים בני 75 מ"מ, "קרופ" (4 תותחים) וסוללה של 4 תותחים בני 65 מ"מ מובלים על פרדות — שהוכיחו עצמם יפה במהלך המבצע.

עם רדת החשיכה ביום 28 באוקטובר החלה בצפת פעילות קדחתנית. כלי-הרכב הגיעו ממחבואם והכוחות נעו לעבר הכביש המוביל מצפת מערבה ונערכו בו בשדרה צפופה. בעוד השדרה העיקרית נערכת ויחידת-הנדסה מתחילה, בחיפוי פלגת משוריינים, בהכשרת הכביש לתנועה — יצא כוח ב' (גדוד 72) ברגל לעבר מירון, לכבשה ולפוצץ את הגשר. אבטחת איזור-הפעולה של כוח זה הוטלה על פלוגה מעורבת של גדוד 71 ואנשי חיל-משמר.

כבר בשלב זה אירעו שני שיבושים. האחד — פיגוי הדרך ממכשולים והתקנתה למעבר הכוח נתמשכו למעלה מכל ההערכות המוקדמות; השני — חלו תקלות בתנועת כוח ב' למירון שכתוצאה מהן חל איחור של כשעתיים בפיצוץ הגשר (הפיצוץ שנועד לשעה 22.00 צריך היה לשמש את מוסכם לתזוזת הכוח העיקרי); ואילו ההתקפה הראשונה של גדוד 72 על מירון עצמה נכשלה — ורק בשעה 07.00 של ה-29 באוקטובר הצליחו לכבשה. שיבוש לוח-הזמנים בכיבוש מירון לא היה אולי כה חמור כפי שנראה ממצב-הדברים על המפה, מכיון שעצם מציאות הכוח שלנו ליד מירון, והלחימה במקום, היו לכשעצמם גורמים להבטחת העורף של ההתקדמות הראשית לעבר הצפון. מכל מקום חייב מצב זה החלטה נועזת למדי מצד מפקד חטיבה 7: להמשיך בהתקדמות בטרם אובטח בשלמות העורף בפני התקפה מעבר דרום-מערב. ברם, יתכן שחמור יותר היה העיכוב בתנועת כוח א', הערוך כבר בשדרה ונתון לצליפה כשיחידות חיל-ההנדסה עודן מפרקות מחסומים ומתקינות מעברים. יש לציין כי הדרך סוירה היטב לפני המבצע — אך למרות זה נתמשכה העבודה והיא נסתיימה באיחור של כשלוש שעות; ורק בשעה 03.30 החל הכוח בתנועתו. כשהדי הקרב במירון מגיעים אליו מדרום. לעומת זאת, בצפון, נכבשה קדיתא כבר בחצות על-ידי הצ'רקסים, שהמשיכו אחר זאת בתנועתם וחסמו את הדרך שבין קדיתא וג'יש.

בוקר מירון מותקפת וקדיתא כבר נפלה בידי כוחותינו, התחילו כוחות האויב בספסף מרגישים בסערה העומדת להתחולל. קריאות עזרה ומבוכה החלו זורמות בין שתי המפקדות ונרשמו בכתב ערבי נאה ביומנים.

בשעה 2300 (לפי שעון לבנון, דהיינו 2400 לפי שעון הקיץ, שהיה נהוג בישראל) רשם היומנאי בספסף בננקסו את המברק הנכנס הבא:

אל : תאריך 1963

— הרוג מיד את הסמל שה עלי פאם יתמרד — הרוג מיד פל מי שיפר פקודתך — אל תפוז פפל מחיר — הגיע לנו גרוד טורי פהגבורה.

שעה 2300

כשהן נתונות לצליפות של נשק-קל מהגבעות הסמוכות, החלו שדרות גדוד 79 מתקדמות בתנופה בכביש בואך

בשעה זו הגיעה למשוריינים מחלקת רובאים שנשלחה על-ידי המג"ד מספסף, לאחר שנודע לו על מצבו של הכוח בג'יש. מחלקה זו הגיעה לג'יש בעיצומו של הקרב ונצטוותה על-ידי מפקד המשוריינים לתקוף את הכפר באיגוף ממזרח ולתפוס את החלק הגבוה והשולט שבו, בחיפוי אש המשוריינים.

בעוד התנגדות האויב במבואות הכפר נשברת והולכת, ודג"ר לים לבנים מונפים על הבתים, טיפל מפקד כוח מס' 3 בכוח האויב שהופיע מכיוון סעסע. מפקד מחלקת המרגמות, אברהם לבני, הצליח להציב את מרגמותיו בין העצים שמשמאל הכביש בזנב השיירה, וזאת תחת אש האויב. המרגמות טווחו לעבר האויב שבא מסעסע — ועד-מהרה הושגו פגיעות קטלניות, שבלמו את התקדמות האויב והביאו לנסיגתו. אומר המג"ד: „ההתנגדות בג'יש היתה חזקה מכפי שציפינו. במקום שתי מחלקות נתקלנו בכוח שעצמת אשו היתה כשל שתי פלוגות“.

אנשים שהשתתפו בקרב זה מספרים:

„השמש הזורחת האירה את הכפר. לעינינו נתגלתה מהומה נוראה. ברחבת הכפר שמצפון לכביש, על-יד בנין אבן, עמדו שני אוטובוסים לבנוניים צבועים בצבעים רועשים, מיזאיות חדשות וטנדרים אחדים, ביניהם התרוצצו עשרות חיילים חבושים כפיות שחורות ולבושים מכנסייבד צהובים, בהירים. מבין המשאיות, בכפר ובבוסתנים ניסו חיילי האויב להשיב מלחמה שערה. בפאת הכפר, בערה משאית-התחמושת, כשקר לות הנפץ הגשמעים ממנה מתוספים אל מהומת-הקרב...“

ג'יש — היא גוש-הלב, מולדתו של יוחנן, מראשי המרד הג'ר דול ברומאים — נפלה בידי צה"ל בשעה 0630 של 30 באוקטובר. הקרב על ג'יש היה הקשה בכל מבצע חירם — וגם המכריע.

לאחר מכן התברר כי בעיצומו של הקרב הגיע למקום כוח סורי — הוא הגדוד-התשיעי שהוזכר כבר לעיל. גדוד זה הוחש ממקום חניתו במרג'יעון (דרך נבטיה — בינת-אג'י

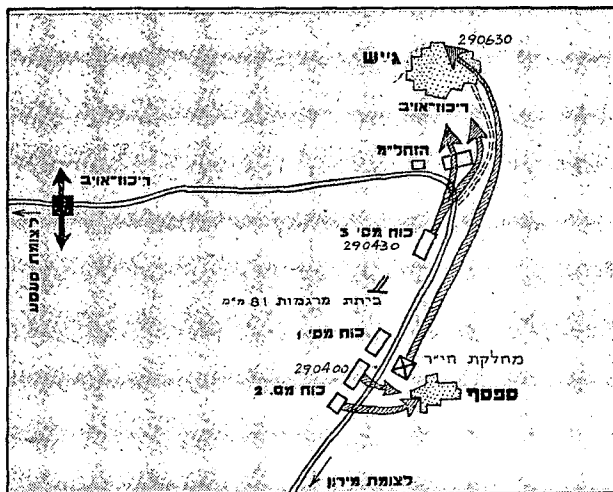

מרגמה צרפחית — מן השלל.

גיובייל) אל מלכיה. עם קבלת הידיעות הראשונות על התקפת צה"ל החליט מפקדו לחוש לעזרת מירון. כוח-החלוץ של הגדוד נקלע לג'יש מבלי שעמד כנראה בכלל על המתרחש —

* שני המשוריינים, חמושים בתותח ג'ט 37 מ"מ קצר מנוהלי-כתף, נמצאו לאחר מכן נטושים בפאת הכפר, כשניכרות בהם פגיעות תותח 20 מ"מ. מצויר היה עליהם סמל „צבא-ההצלה“: פגיון נוטף דם, תקוע במרכזו של „מגן-דוד“.

עוטה — מכיוון הכפר עצמו (דהיינו — בעיקר מעבר הצפון). המשוריינים נעצרו ופתחו באש לכיוון הרכס, ממנו החלו חיילי-אויב גולשים לעבר השדרה. כנראה, שאלה החזיקו עד אז בעמדות המבוצרות שבין ג'יש לספסף, ועתה נמצאו

בנסיגה אל סעסע. צותי המשוריינים החלו מטילים רמוני-יד לעבר גדרות-האבן והמטעים, כדי לפגוע באויב אשר נמצא בטנח קרוב מכדי שיהיה פגיע לאש המשוריינים. מחלקת הרובאים שעל הזחל"מים, נצטווה לרדת מרכבה ולטהר את המטעים.

אותה-שעה הובחן באש נ"ט, שנורתה כנראה משני משוריינים (סברה שאומתה אח"כ), שעמדו בכניסה לכפר, בטנח קרוב מאוד. למקרה כזה היתה בגדוד תרגולת קבועה, לפיה היה הזחל"מ בעל התותח בן 20 המ"מ מגיח מהשדירה ופותח באש על משורין האויב (כפי שנעשה לפני כן במבצע „דקל“, במבואות נצרת). אך הכביש היה צר, ולפני הזחל"מ ניצבו שני משוריינים שאחד מהם מקולקל. עתה, תחת אש האויב, דחפו אנשי הכוח את המשורין המקולקל לצד הדרך; הזחל"מ הגיח, פתח באש על משורייני האויב והשתיקם.*

אותו זמן ראה מפקד-הפלוגה בדאגה גוברת אורות של כלי-רכב הנעים מסעסע לכיוון ג'יש, נעצרים וחיילי אויב יורדים מהם. מצבה של השדירה היה קשה. היא „נתקעה“ בכביש צר, באור השחר, נתונה בצפיפות, ללא יכולת לנוע.

מספר סגן מפקד-הכוח, סגן אשר שלבן:

„היתה לנו ברירה אחת: להסתער במשוריינים לתוך הכפר. לאחר התייעצות עם אורי גינזבורג שלחתי את הזחל"מ אל מעבר לעיקול, לחסום את הכביש בפני התגבורת המתקרבת מסעסע; ואילו אורי ואני קפצנו על המשוריינים שלנו והאצנו בנהגים להסתער לתוך כיכר-הגורן שבכניסה לכפר“.

משוריינים אחדים הצליחו להיפרס איכשהו בכיכר — ופתחו באש עזה. לאור דמדומי הבוקר נתגלתה לכוחותינו בכיכר זו מהומה גדולה, ריכוז כלי-רכב, והתרוצצות של חיילי האויב. הזחל"מ הצליח לפגוע במשאית-תחמושת של האויב שעמדה על הכביש בכניסה לכפר — וזו החלה בוערת כשהתחמושת מתפוצצת. אולם תותחן הזחל"מ נפצע קשה ברגלו; ובסופר-של-דבר יצא הזחל"מ מכלל-פעולה.

המחסום העיקרי היה עליד תל-מרדה («מחסום ענק, 2 מטר גובהו ו-3 מטר רוחבו — וכן תעלה באורך 700 מ', משני עברי הכביש»... — כפי שמציין דו"ח מודיעין). בגזרה שלנו החזיקו אותו זמן כוחות חיל-משמר.

חטיבה 9 החליטה להמנע מהתקפת-מצח על תרשיחה לאורך הכביש, שהיה חסום ומוגן. היא תכננה את כיבושה מכיוון דרום-מערב, דרך האיזור הגבעי המשתרע שם. בשלב הראשון הוטל על גדוד 92 לכבוש את מוצב גבעת-הסלעים (כ-2 ק"מ מדרום לכביש נהריה-תרשיחה). במקביל, הוטל על גדוד 11 עם כוח-ההנדסה שצורף אליו, לטהר את הכביש ממיקוש; ואילו על הפלוגה הדרונית היה לכבוש את הכפר ינוח, שתושביו דרוזים ויחסיהם עם «צבא-ההצלה» היו מתוחים. בשלב השני הוטל על גדוד 91 לעבור דרך גדוד 92 ולכבוש שני מוצבים החולשים על תרשיחה עצמה מדרום-מערב. גדוד 11 הממוכן ימשיך בתנועה בכביש לתרשיחה ויחפה בכך על אגף התקדמותם של יתר כוחות החטיבה. בשלב השלישי, בהתאם לפקודה מיוחדת, יבוא כיבוש תרשיחה עצמה וטיהורה. על כוחות חיל-המשמר הוטל להטריד ולהטות את האויב בגזרה שמצפון לכביש ובגזרת מג'דל-כרום שבדרום.

כוחות החטיבה רוכזו באיזור כברי בלילה שקדם למבצע. הפלוגה הדרונית התרכזה בכפר עמקה. להתקפה קדמה הפצצה מן-האוויר.

והושמד על ידינו לפני שהספיק להתארגן. שרידיו נתפזרו. עובדת הימצאותו של כוח זה בגזרה לא היתה ידועה לנו. זהותו נתבהרה רק אחרי הקרב מתוך חקירת השבויים המועטים ששרדו ממנו.

✱

עם הכיבוש השתררה בגי'ש אנדרלמוסיה האופינית לשעות שלאחר הקרב. חוסר הוראות ותכנון מוקדם, כיצד לטפל בשבויים ולאן ואיך להעבירם, הוסיפו אף הם למהומה.

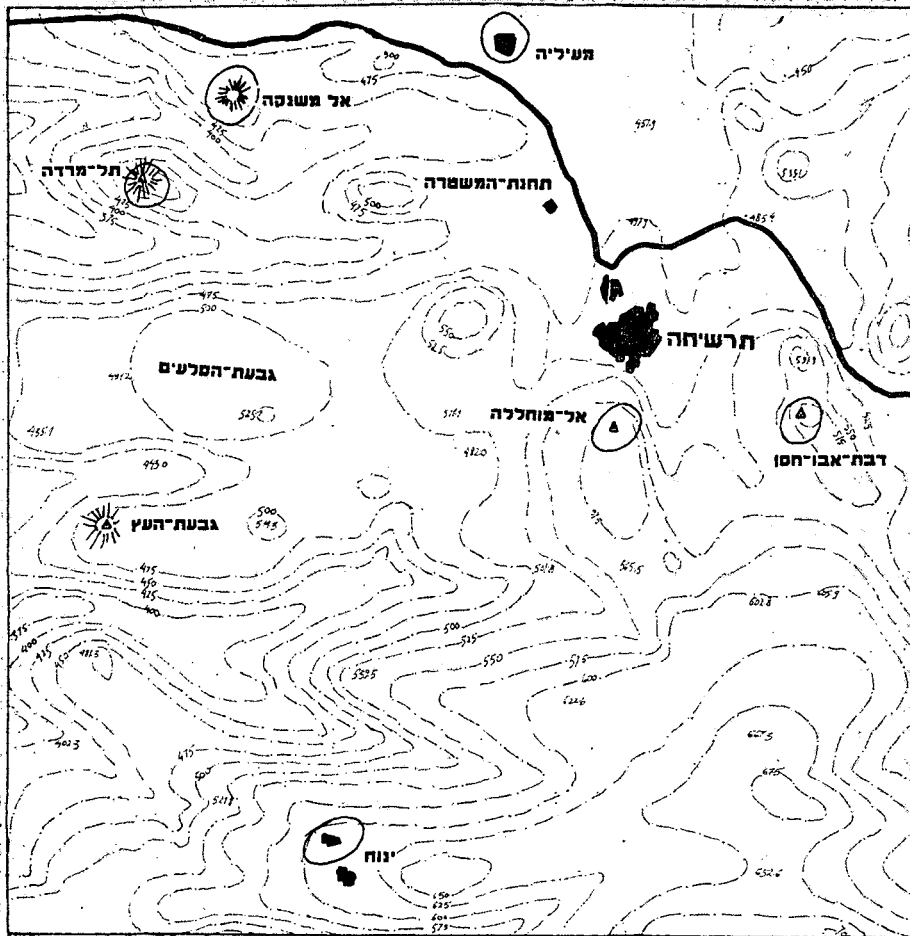
מפקד החטיבה הופיע במקום. החל מיד בהתארגנות. היה חשש להתקפת-נגד, שתמצא אותנו בלתי-מוכנים. הארטילריה דילגה לאיזור ספסוף. גדוד 71 החל להתארגן ולטהר את השטח הכבוש. בשעות הבוקר המוקדמות הפעיל האויב התקפת-נגד חלשה-למדי מכיוון סעסע. בכוח של שני משוריינים וכשתי מחלקות-רובאים. ההתקפה נשברה, בעיקר על-ידי קלי-עותיהן המדויקות של המרגמות בנות 81 המ"מ.

חטיבה 7 לא זזה כל אותו יום ולא הגיעה אל צומת-סעסע — הוא היעד שנקבע ללילה הראשון. היא חידשה את התקפתה רק עם ערב. על הסיבות לכך נעמוד לאחר סקירת ההתרחשויות בגזרות האחרות.

הזרוע המערבית. חטיבה 9 («עודד»), עליה הוטלה המשימה של כיבוש תרשיחה, כללה אותו זמן שני גדודי חי"ר (91 ו-92) בני שתי פלוגות כל-אחד — וגדוד-מסייע (מס' 11), אשר נוסף על הנשק-המסייע כלל גם 2 מחלקות משוריינים

ופלוגת גי'פים. לכוח זה נוספו: פלוגה דרונית, מחלקת משוריינים מחטיבה 7, סיוע הנדסי וסיוע ארטיילרי (2 סוללות); אחת של תותחנים בני 65 מ"מ — יאחת של תותחנים בני 75 מ"מ). החטיבה חזרה זה עתה מחזית-הדרום, מקום בו תקפה ללא הצלחה את המוצבים המצריים בגזרת קרטיה-עיראק-סוידן. היאויב, אותו נועדה חטיבה 9 לתקוף היה חטיבת-הירמוק השלישית שכללה כ-4 פלוגות חי"ר. פלוגות אלו נערכו בשורת מוצבים, כ-3 ק"מ ממערב לתרשיחה; בכפר הידרוזי ינוח; צפונה משם, בגבעת-העץ; בגבעת-הסלעים; בחרבת-מרדה שליד כביש תרשיחה-עכו; במעיליה — וכן בתרשיחה. הכביש היה ממוקש וחסום במחסורמים וכתעלות*.

• בגזרה זו פעלו מתנדבים מוסלמים מיוגוסלביה, שהיו בקיאים היטב במלאכת המיקוש. דו"חי המודיעין שלנו מוסרים כי המוקשים שהונחו הנם ממולכדים. כן מוסיפים דו"חי המודיעין עין כי «מקס הגרמני», החבלן ששמו הלך לפניו, נמצא בעיטרון על-יד מפקדת «צבא-ההצלה». יש בכך משום הסבר לזהירותם הרבה של חבלנינו בטיפולם בפנינו מוקשים ומחסומים.

החלטות בנוקר יום ה'29 באוקטובר

כפי שהוזכר לעיל, נשארה חטיבה 7 במקומה, בג'יש, ולא המשיכה בתנועה אלא בערבו של אותו יום. נשאלת השאלה: מדוע נתבזבו יום יקר במבצע זה שכל עיקרו היו ההפתעה ומהירות התנועה? והרי כיבוש סעסע היה מתוכנן לשלבו הראשון של המבצע.

שני נימוקים היו להשתהות זה. המכריע שבהם היה העובדה שלא עלה בידי חטיבת „עודד“ לכבוש את תרשיחה; ולמפ־קדת החזית היה ברור כי אין לצפות לכך שחטיבת „עודד“ תשיג בלילה הבא יותר משהשיגה בראשון. הנימוק השני היה (לפי התמונה שנסתכמה במפקדת החזית) — התנגדותו העזה של האויב במירון, ספסף וג'יש. מפקדת החזית, האלוף כרמל, שהיה במקום בשעות הבוקר יכול היה לעמוד על הדברים מקרוב. כן נוכח לדעת שלאויב מגיעות תגבורות (הגדוד הסורי) — ונראה היה כי ההתקפה על סעסע תצריך ריכוז־מחדש ועריכה של הכוחות. אי לכך החליטה מפקדת החזית לותר על פריצה בגורת תרשיחה — ולהשלים את הכיתור בזרוע אחת בלבד, על ידי חטיבה 7, שתנוע לסעסע — ומשם בכביש, מערבה, לעורפה של תרשיחה — וכך תמוטט כל התנגדות שמדרום לקו זה. לשם תנועה זו היה צורך לתגבר את חטיבה 7. גדוד 92 הועבר לשם כך מגורת תרשיחה*.

במקביל ניתנה הוראה לכל הגזרות האחרות (כולל גזרת תרשיחה) להמשיך בלחץ ובריתוק. על חטיבה 1 שבצמק בית־נטופה הוטל לתקוף את עילבון, כדי לרתק את חטיבת הירמוק הראשונה ולמנוע ממנה לחוש לעזרת הכוח שבסעסע או לבסס את קר־ההגנה החדש.

כיבוש סעסע

בשעות אחה"צ הושלמו ההתארגנות והתחלפות היחידות, בגורת ג'יש — ספסף בהתאם לחזוי בתכנית. האויב המשיך

אוטובוסים סוריים עלייד מירון

לצלוף על כוחותינו, בעיקר ממורדות הג'רמק ולהפגיו את ריכוזינו בספסף וג'יש עליידי תותחיו המוצבים בסעסע.

* הגדוד החל בתנועה בשעה 300130 והגיע במשך הלילה לצפת. אל סעסע הגיע אחרי שכיבושה כבר הושלם.

יש לציין את השוני במצב של חטיבת „עודד“ לעומת מצבה של חטיבה 7 שנהנתה מתצפית מצוינת על גזרת הפעולה. בגזרתה של חטיבת „עודד“ היה המצב הפוך. כאן נהנה האויב מתצפית על שטחנו — דבר שהצריך עריכת פעולות הטעיה וביום שיירות במגמה להעלים את ריכוזי כוחותינו. הפעולה של חטיבת „עודד“ בליל 28-29 לא נשאה פרי.

אחרי פעולות הטעיה שבוצעו עליידי חיל־המשמר והאר־טילריה, נע גדוד 92 לכיוון גבעת־הסלעים. חלו שיבושים בתנועה ובהתמצאות בשטח הגבועי, המכוסה שיחים, וקשיים בזיהוי היעד. אחרי מסע של כ־5 שעות, כשהגיע הגדוד למגע — היה כבר תשוש. הכוח נתגלה לאויב והותקף באש מכל מוצביו. לא הועילו כאן הסיוע הארטילרי וסיוע המ־ק"בים המוצבים ביחיעם. במצב זה, של חילופי יריות עם האויב הנמצא בכיוונים שונים, לא הגיע גדוד 92 לידי הס־תערוות. עם שחר ניתנה פקודת נסיגה.

אותו זמן פינה גדוד 11, באמצעות פלגת־ההנדסה המסופחת אליו, תחת אש האויב, את המוקשים בכביש עכו—תרשיחה (שהונחו מקצתם עליידינו, ומקצתם עליידי האויב) עד מרחק של כ־4 ק"מ לפני תרשיחה. עם בוקר, כתוצאה מאי־הצלחתו של גדוד 92, נצטוו גדוד 11 לסגת ולחזור לבסיסו. גורל רע יותר מונה לפלוגת הדרוזים. הפלוגה השתלטה על כפר ינוח בסיוע תושביו. אולם לפנות בוקר ניתק הקשר שלה עם החטיבה ולא קיבלה את פקודת הנסיגה. האויב שהתאושש שלח כוח לכיבוש־מחדש של ינוח. תושבי הכפר הפכו את עורם ותקפו שכם אחד עם „צבא ההצלה“ את פלוגתנו. הפלוגה נמצאה במצב קשה ונחלצה בסיוע ארטילרי רק אחרי שסבלה אבידות רבות בהרוגים ובפצועים.

אי־הצלחה זו של חטיבה 9 היתה השיבוש העיקרי במהלכו של מבצע „חירם“.

הפעולות בגזרות אחרות

לצורך ביצוע ההטעיה בעמק בית־נטופה הופעל כוח מתוך חטיבה 1 (פלוגת רגלים, נשק־מסייע ושתי מחלקות ג'יפים). כוח זה הטריד את משלטי עילבון במשך כל הלילה ונסוג עם בוקר. כן הופעלו בגזרה זו 2 תותחים בני 65 מ"מ, מוצבים על משאיות, שהיו עוברים במהירות מעמדת־אש אחת לשניה, כדי להטעות את האויב באשר למספרם של כלי־הארטילריה שלנו. בגורת מג'דל־כרום—מיאר—בירוה — הטרידו כוחות חיל־המשמר את משלטי האויב במשך כל הלילה באש מק"בים ומרגמות. פעולה דומה נקטה חטיבת „כרמלי“ בגורת נב'יושע; כך, שבלייל 28-29 באוקטובר מצא את עצמו „צבא־ההצלה“ מותקף לאורך כל החזית.

תגובות האויב

נפילת ג'יש, הפצצות חיל־האוויר, הפגזות הארטילריה, הלחץ בכל גזרות החזית האחרות — כל אלה הביאו את מפקדת „צבא־ההצלה“ להחליטה לסגת מכל הגזרה הדרומית ולבסס את מערך־ההגנה שלה על המשולש תרשיחה—רמה—סעסע. בהתאם לכך ניתנה הוראה למפקדת חטיבת־הירמוק הראשונה (דרומית) לסגת מעמדותיה לעבר מרחב „משולש“ זה.

בשעה 1600 החלה הפגזה ארטילרית מרוכזת ויעילה שלנו על סעסע. בשעה 1700 יצא גדוד 79 לכיבוש סעסע, כשבראשו פלוגת-משוריינים א'. אותה שעה לא היה ידוע כי האויב כבר נסוג ממנה, בהגיע הכוח אל פיתולי הכביש, מאות מטרים אחדות לפני צומת-סעסע, נתקל במחסום עליו ידע-מראש, ונפתחה עליו אש מהמצדית שליד הצומת.

יחידה של הנדסת-שדה נשלחה לפירוק המחסומים, בחיפוי אש מרגמות; ואילו מחלקת-רובאים איגפה עתה את המחסום מימין הצליחה לכבוש את המצדית ולפוצצה. פירוק המחסום ופינוי הכביש התנהלו בקצב אטי ושוב חזרה התמונה של הלילה הקודם: שדירת הגדוד ערוכה וממתינה לסיום עבודת החבלנים (שארכה 4 שעות במקום שעתים, כפי שנקבע בהצרכה מוקדמת). הדרך פונתה לתנועה בחצות והמחסום האחרון לפני סעסע נפרץ.

גדוד 79 התפצל כאן: כוח אחד נשלח לפנות בוקר לחסום

מספר קציני-מודיעין של חטיבה 7:

„היינו עיפים מאוד. פשהגענו למקום החסימה עלייך פעסע, הפחנו במרחק כמה מאות מטרים באורות פלייפפ — ופתחנו עליהם באש. האנשים שפנו לישון עלייך גרר אפניס. עם אור ראשון עבר עמוס, המ"פ, לפדוק את הערפותנו וגילה לתמהונו מעבר לגדר, עליידינו, שלושה מחיילי-האויב ישנים שנה ישרים, על נשקם...“

את הכביש לכיוון תרשיחה כשהוא מוכן להמשיך בדרכו מערבה*. כוח שני נשלח מעבר לצומת צפון-מערבה, חסם את כביש-הצפון כלפי תרביחה — אולם לא תפס את משטרת סעסע. כוח שלישי (מחלקת זחל"מים) פנה צפונה — וחסם את כביש-הצפון כלפי כפר-בירים. הזחל"מים הריקים של כוח זה נשלחו עתה בחזרה אל גייש, להסעת פלוגת-הרגלים של גדוד 72 — אשר עם בואה החלה ההשתלטות על סעסע עצמה, שהיתה כאמור, ריקה. ההשתלטות על סעסע נסתיימה

כיצד נלקחה התותחה

מספר קציני-מודיעין של חטיבה 7:

„לאחר שנסתיימו פינוי הכביש, הגעתי לסעסע עם סיירי אהדים של גדוד 71. הכפר היה ריק; פוחותינו טרם נכנסו אליו פרט לחבלנים שעסקו במיקוש הכניסות לפפר.“

בהיותי בפאתו הדרומית-מזרחית של הכפר, הפחתי באורות של מכוניות הקרבות לכפר מכיוון תרשיחה. מכיון שבשלב זה טרם נחשמה דרך זו עליידי פוחת גדוד 79, היה ברור כי אלו הן מכוניות האויב שלא ידע עדיין כי סעסע בידינו. נרצנו למכוניות הקרבות. עד מהרה הופיעו פניקול הדרך 2 משאיות באורות מלאים; פתחנו עליהן באש מטוח של פ-200 מטר וראינו דמויות מגיחות מהן ובורחות. קרבנו אליהן ולהפתעתנו גילינו כי האמת נוררת היתה שדה 75 מ"מ — והשניה גרור עם תחמושת. את התותח גרר נהגי למפקדת החטיבה. זו היתה משאית נפשו משפך הימים — לקחה בשפי תותח אויב. לפני פן היה צורך לפנות את המוקשים שהחבלנים שלנו הגיחו זה עתה בפפטי לשם פתיחתה.“

לפנות בוקר של ה-30 באוקטובר. כוחותינו לא נתקלו בכל התנגדות. עם בוקר נתפס גם כפר-בירים.

כזכור, היה על חטיבה 7 להוסיף ולהתקדם לעבר תרשיחה. אולם בבוקר הסתבר כי תרשיחה נכנעה — כך שניתן היה לחזור לתכנית המקורית.

בינתיים הגיע לסעסע גדוד 92 וקיבל על עצמו את ההתקפה בכפר זה ובכפר-בירים. בשעה 5 בבוקר הגיע מפקד החטיבה לסעסע והודיע שהיעד הבא של החטיבה הוא מלכיה. כוחות

מספר סמג"ד 79 (רס"נ אפרים פורת):

„עם בוקר הגיע המה"ט (פן דונקלמן) לסעסע ולפני שהספקתי לצרכו לשלום, הקדים אותי ואמר מלה אחת — „מלכיה!““

חטיבה 7 התכוננה, איפוא, לחזור לביצוע התכנית המקורית ולפנות צפונה. עם נפילת סעסע היה ברור, כי הקרב על הגליל הוזרע. כל שנותר איפוא, היה לסיים את טיהורו.

כיבוש תרשיחה

בליל 29/30 תקפה חטיבה 9 בשנית את משלטי תרשיחה, עליידי גדוד 91. לאחר הפגזה ארטילרית כבשה פלוגה, סמוך לחצות, את גבעת-העץ. גבעת-הסלעים נמצאה ריקה — וה-פלוגה שתפסה אותה המשיכה בהתקדמות אל תרשיחה. על הכפר הונפו דגלים לבנים: כוחות „צבא-ההצלה“ נסוגו. תחנת המשטרה נתפסה בשעה 5 בבוקר של יום ה-30 באוקטובר. הכביש לתרשיחה פונה — ובשעה 0800 נכנס גדוד 11 לתוכה והמשיך אחר-כך בדרכו לכיוון סעסע.

פעולות בגזרת עמק בית-נטופה

בעוד שבלייל 28/29 באוקטובר הוטל על חטיבה 1 להטריד ולהטעות את האויב בכוח קטן בגזרת עמק בית-נטופה, הרי ביום 29 באוקטובר הוטלה עליה המשימה לתקוף ולהשמיד את האויב בגזרת עילבון-מרר, כדי למנוע נסיגת כוחותיו לתרשיחה.

בשעות אחה"צ של ה-29 באוקטובר החל צות מתוך חטיבה 1 (פלוגת-רובאים מגדוד 12, כיתת מרגמות ומק"בים, טור משורין וכו' 3 זחל"מים, 6 משוריינים עם צריחים, זחל"מ עם תותח בן 20 מ"מ, 2 מחלקות גייפים, מחלקת-הנדסה, ושני תותחים בני 65 מ"מ) מבצע את משימתו. הוא יצא בשעה 15.30 מסג'רה ונע בשני צירים. הטור המשורין והרגלי נע בכביש צומת-גולני-מרר. בהתקדמו לעבר עילבון נפ-תחה עליו אש; 3 משוריינים עלו על מוקשים בנקודה הרחוקה כ-2½ ק"מ מדרום לעילבון. למרבית הצרה חלו קלקולים ב-8 מקלעי ה„בראונינג“ של המשוריינים וכן הת-קלקלו 2 התותחים בני ה-65 מ"מ. הטור נעצר. בציר השני, בדרך-העפר בפאתו הדרומית של עמק בית-נטופה, נעו 2 מחלקות הגייפים דרך הכפר רומנה והגיעו כמעט לקצהו המזרחי של עמק בית-נטופה; אולם שם נתקלו באש עזה מהרכסים שמצפון לבקעה — ונעצרו אף הם.

* כוח זה נכנס בדרכו לחורפייש ופקיעין, חזר לתרשיחה ומשם נצטוו המשוריינים לנסות ולהגיע לסעסע דרך כביש-הצפון. הדרך מאילון מזרחה היתה משובשת ולא אפשרה התקדמות. הכוח נצטוו לחזור על עקבותיו והצטרף לגדוד 79 כשזה היה כבר בשערי מלכיה.

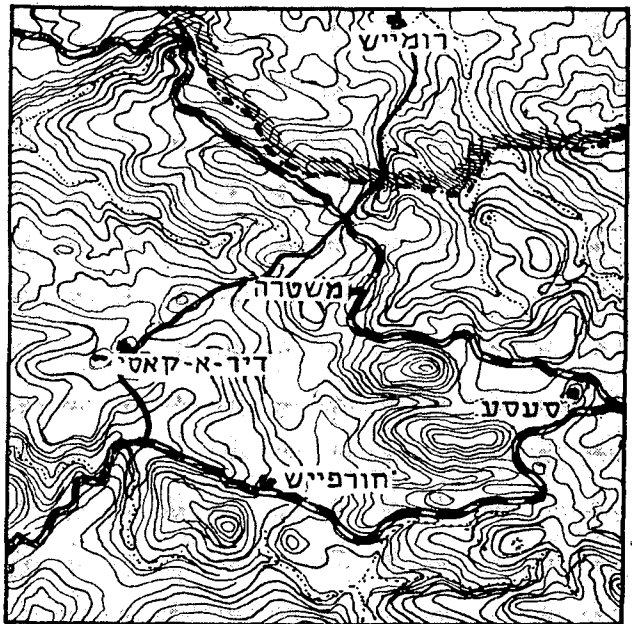
הנסיגות לחלץ את המשוריינים באור היום עלו בתוהו. כן לא הצליחה התקפת מחלקת-רובאים על משלט אויב („משלט העץ” ששלט על הכביש במבואות הכפר עילבון). שנערכה לפנות ערב. זחל"מ נושא-תותח בן 20 מ"מ עלה אף הוא על מוקש. בסייעו להתקפת הרגלים. התנגדות האויב היתה חזקה ואשו — מדויקת.

עם החשיכה הוחל בפירוק מוקשים ובחילוץ הטור המשוריין. פעולה שנסתיימה סמוך לחצות. בחיפוי ארטילרי יעיל של שני תותחים בני 65 מ"מ תקפו הרגלים שוב את „משלט-העץ” למול התנגדות חזקה — וכבשו אותו. רק בשעה 06.15, לאחר פירוק המחסום והמוקשים שעל הכביש, נכנס הכוח הרגלי לעילבון — שנמצאה ריקה מאויב.

יש לציין, כי האויב ניהל בעילבון קרב שהיה נמרץ ומנע מלוחמתנו מלתפסה בטרם השלים את נסיגתו צפונה. מעילבון נע הכוח למרר, עליה התנוססו דגלים לבנים. במסעף רמה התפצל הכוח: הגיפים פנו מזרחה, לעבר מירון, והתחברו בצהרים עם כוחות חטיבה 7; חלק שני עלה בכביש רמה — פקיעין ונפגש ליד סוחמתה עם יחידות מחטיבת „עודד”; חלק שלישי פנה מערבה — ונתקל במגדל-כרום בכוחות חיל-המשמר של מחוז חיפה. כאן אירעה תקלה בוויהוי ההדרי, כשפתחה השיירה המשורינת באש על כוחות חיל-המשמר אשר עסקו אותו זמן בקבלת הכניעה של הכפר — והספיקה לפצוע חייל אחד בטרם עמדה על טעותה*.

נסיגת „צבא-ההצלה”

עוד ב־29 באוקטובר נצטווה חטיבת-הירמוק הראשונה לסגת אל הקו רמה-תרשיחה-סעסע. לא ברור מתי קיבלה חטיבת-

דרך הנסיגה של „צבא-ההצלה”

הירמוק השלישית, שבגורת תרשיחה, הוראה על נסיגה — ואם בכלל החליט מפקדה לסגת על-ידעתי-עצמו. חטיבת-הירמוק השנייה, בגורה המזרחית, התפוררה כבר אחרי נפילת ג'יש.

מכל מקום, משנפלה ג'יש החלה התרוצצות בין המפקדות השונות ופקודות סותרות הוצאו בזו אחר זו. סכנת הכיתור ריחפה על „צבא-ההצלה”. נפילת סעסע הכריעה את הכף — ובאותו לילה נסוגו כוחות „צבא-ההצלה” מהגליל נסיגה מבו-הלת, כשהלק מהציוד ומהרכב הושאר במקום. יש להניח, כי חלק מהכוחות נסוג עוד בשעות היום דרך סעסע. נפילת צומת סעסע בידינו חסמה דרך זו והותירה לכלי-הרכב רק דרך אחת והיא דרך-עפר, שהותקנה בשעתה על-ידי „צבא-ההצלה” ואשר עברה מנקודה בכביש תרשיחה-סעסע מזרחית לסוחר מתה, דרך דיר-א-קאסי, חצתה את כביש-הצפון ממערב למש-טרט-סעסע והגיעה לכפר רומיים שבלבנון. בדרך זו נסוג, כנראה, חלק של חטיבת-הירמוק הראשונה והשלישית.

כך אירע שבבוקר ה־30 באוקטובר היה הגליל כולו ריק למעשה מכוחות האויב — פרט לפאתו הצפונית-מזרחית, בה נותרו עוד שרידי חטיבת-הירמוק השנייה בקטע כפר-בירים-קדש. נסיגה זו של האויב הוצגה לא אחת כהפתעה שהופתעו עלי-ידו; הפתעה שנבעה מכך, שלא הצלחנו לגלות מראש את עוד בחודש אוגוסט נתגלתה דרך זו על-ידי טיסות-סיוור. בחודש ספטמבר אושרה הידיעה מחדש ונקבע, כי הדרך הוצגה את הדרך „הסודית”. מן הראוי להקדיש לענין זה מספר שורות. כביש-הצפון בנקודה הנמצאת כקילומטר אחד צפון-מערבה לתחנת המשטרה של סעסע (בנין זה עצמו נמצא 5 ק"מ לאורך כביש-הצפון ממערב לסעסע). תפיסתה של תחנת מש-טרה זו היתה חוסמת את הדרך. אולם יש לציין, כי הובחן רק באותו קטע של הדרך שנמצא מצפון לכביש (הקטע שבשטח לבנון), ואילו קטע הדרך שמדרום לכביש, דהיינו החיבור עם כפר דיר-א-קאסי לא נתגלה בסיורי-אוויר. כך, שעצם קיום הדרך היה ידוע לכוחותינו, אולם לא בודאות מלאה. מכל מקום ברור היה, כי אינה מתאימה לתעבורה רבה**.

פקודת-המבצע של חטיבה 7 לקראת „חירם” (מיום 27 באוק-טובר) כוללת, בסעיף „הזממה”, את כיבוש משטרת סעסע. בהמשכה, אומרת אותה פקודה:

„עם כיבוש סעסע יתקדם גדוד 79, עם הכוח הנספח, ויכבוש את תחנת המשטרה... „המהנדסים יהיו מוכנים למקש ולפוצץ את הכביש המוביל לרומיים...”

מכאן ברור, שחשיבותה של תחנת-המשטרה, ומציאות הדרך („כביש”) המוליכה לרומיים, היו ידועים ונכללו בתכנון. כוח מתוך חטיבה 7 הגיע לצומת-סעסע בשעה 20.00. סעסע עצמה נתפסה אחרי חצות. תפיסת תחנת-המשטרה היתה אפי-שרית בהחלט במשך אותו לילה — בו נסוגו שתי חטיבות-הירמוק. בדיעבד, נתפסה תחנת-המשטרה, על-ידי גדוד 11 של חטיבת „עודד”, רק בערב המחרת (301900) — כלומר כ־24 שעות ניתנו ל„צבא-ההצלה” להשלמת נסיגתו.

* מתוך דו"ח-מודיעין של מחוז חיפה ליום 30 באוקטובר: „1210 אנשינו נכנסים למגדל-כרום. בהגיעם נראה טור של משוריינים צרפתיים מתקדם ממזרח לכפר. המשוריינים החלו להמטיר אש חזקה. אנשינו נסוגו לכרם זיתים. התברר שהמשוריינים הם שלנו. הם קיבלו הודעה כי בכפר נמצאים כוחות סוריים. מפאת הקשר הגרוע אי-אפשר היה להתקשר כדי לזהותם. חוץ מזה — זו היתה הפעם הראשונה שכוחותינו השתמשו במשוריינים צרפתיים בצפון...”

** בבדיקת הדרך שנעשתה אחרי המבצע הסתבר, כי התיקונים שני-עשו בחלקת הרומי היו פרימיטיביים; השיפוע הקטן והקרקע הקשה איפשרו נסיעה; עקבות המכוניות ניכרו בקושי גם מקרוב; בחלקה עברה בשטח מכוסה-בצמחיה.

מסתבר, כי למעשה, לא יחסה מפקדת חטיבה 7 לדרך זו חשיבות כה מכרעת — מתוך ההנחה, כי תנועת כלי־רכב כמעט ואינה אפשרית בה וכי מכל־מקום לא תיתכן בה נסיגת עיקר „צבא־ההצלה“*.

מעניין לציין, כי סגן־מפקד גדוד 79 אומר, כי המגיד הטיל עליו אותו לילה לדאוג לחסימת הדרך ולתפיסת תחנת־המשׁטרה; והוא, מצדו, הורה על כך לאחד ממפקדי הפלוגות של הגדוד. הכוח יצא — ודיות באלחוט כי הגיע למקום המיועד. כעבור זמן־מה נתברר, כי הוא חסם את כביש־הצפון על־ידי המצדית שבעיקול הדרך, כ־3 ק״מ מזרחה לתחנת־המשׁטרה. החסימה שהתה שם כל אותו לילה, כשבמרחק קצר מהמקום נסוג, ממש „תחת אפה“, חלק מכוחות „צבא־ההצלה“; ואין הדבר משנה כלל לגבי התוצאה, אם היתה זו טעותו של סגן מפקד הגדוד בציון המקום — או טעותו של מפקד הפלוגה בזיהוי השטח.

ניצול ההצלחה וההשתלטות על הגליל

בבוקר יום ה־30 באוקטובר הסתבר למפקד־החזית, כי הקרב על הגליל הוכרע — ויש להשתלט במהירות על מרחבו. ההשתלטות נעשתה לאורך הכבישים ומכל הכיוונים, חטיבה 7 המשיכה בטיהור כביש־הצפון; חטיבה 9 — בטיהור החלק הצפון־מערבי של הגליל שבין תרשיחה, סעסע ואילון; חטיבה 1 — בקטע רמה, פקיעין, מירון, מגדל־כרום; וגדודי חיל־המשמר של מחוז חיפה — בפאת הגליל הדרום־מערבי: מגדל־כרום, סכנין, ערבה, דיר־חנה. ההשתלטות בוצעה כמעט ללא התנגדות, כשמשלחות מכפרים שונים מגיעות בבקשות כניעה. פה ושם היה צורך בפעולה של חיל־הנדסה לפינוי דרכים ממוקשים והתקנת מעברים.

מיד עם תפיסת תרשיחה החל גדוד 11 של חטיבה 9 במסעו מזרחה; כוח שנשלח על־ידו לעבר פקיעין—סוחמתה נתקל בשיירת אויב, שבחלקה נמלטה ובחלקה נפלה בידינו. סוחמתה נכבשה אחרי קרב קצר. בשעה 14.30 הגיע הגדוד לפסוטה

אותו יום טידי מפקד חזית־הצפון את המצב הבא אל המטה־הפללי:

ט ו פ ס מ ר ק
ל ה ג

- מאמ: הזיג א'
אל: מטפ״ל אג״מ
תאריך וזמן החיבור: 301000
1- הושלמה התחברות כוחות חטיבה 7 שנעו ממזרח עם כוחות חטיבה 9 שנעו ממערב. הנוו שולטים שלטון מלא על דרך תרשיחה—פעסע. כל צומתי הדרבים ממרכז הגליל צפונה בידינו.
2- חטיבה 7 עולה למלכיה.
3- חטיבה 9 נעה משעסע לאילון בכביש־הצפון.
4- חטיבה 8 השתלטה על שיך־עצד ותופסת המשלטים החולי־טיפ על וצדי דובה מערבה מקו נבי־יושע—מנרה.
5- יחידותינו משוטטות בכל כפטי הגליל. אין יותר התנגדות ערפא.

ונפגש עם כוחות חטיבה 7 בסעסע בשעה 16.30. בערבו של שהתקדמותו נתעכבה פעמים אחדות בשל מכשולים שהונחו במקומות אחדים בכביש זה שהיה משובש וקשה מאד לתנועה. חטיבה 7 פעלה להשלמת הטיהור בפאה הצפון־מזרחית של הגליל בשני צירים. גדוד 71 עם יחידת הצ׳רקסים פנה בדרך־העפר מגיש והשתלט על הכפרים ראס־אל־אחמר, ריחניה ועלמה והגיע בלילה לדיישון. מכאן פנה הכוח צפונה, לעבר כביש־הצפון, כבש עם שחר ב־31 באוקטובר את המצדית שבעיקול הכביש מדרום למלכיה ותפס את הגבעה 622 השר לטת על הגישות המוליכות אל מלכיה.

בציר כביש־הצפון החלה ההתקדמות של הגדודים 79 ו־72 רק בשעות אחה״צ המאוחרות. אחת הסיבות לעיכוב היה הצורך להתגבר על מצדית ותוחת נ״ט בן 37 מ״מ, שצלף לעבר כוחותינו. רק לאחר איגוף על־ידי רגלים־משוריינים ותפיסת המצדית נתאפשרה ההתקדמות. סליחה נתפסה על־ידי שתי מחלקות. בשעות הבוקר, עם קבלת הידיעה על התקדמותו של גדוד 71 באיזור פעולתו, התארגן גדוד 79 לכניסה למלכיה עצמה. התנועה בכביש נתבצעה תחת צליפות משטח לבנון. תחנת המשטרה של מלכיה נתפסה — ולאחר מכן נכנסו כוחותינו למלכיה, בבוקר יום ה־31 באוקטובר. מלכיה, בה נערכו במאי—יוני 1948 קרבות מרים וקשים, עברה זו הפעם החמישית מיד ליד — ונשארה בידינו לצמיתות.

מכאן התקדמו עתה הכוחות ותפסו את קדש, שנמצאה עוובה. משם נשלחה מחלקת משוריינים למצודת נבי־יושע והתחברה עם כוחות חטיבת „כרמלי“, טיהור הגליל הושלם — וגבול המדינה הוצב לאורך כביש־הצפון.

חבירות

יש לציין, כי כל החבירות בשלב זה של המבצע עברו ללא תקלות. פרט למקרה ההיתקלות בין הטור של חטיבה 1 ואנשי חיל־המשמר ממחוז חיפה במגדל־כרום, שהזכרה כבר לעיל, יש לזכור, כי מספר החבירות היה רב וכדאי לפרט: של חטיבה 9 עם חטיבה 1 בפקיעין, עם חטיבה 7 בסעסע ועם כוחות חיל־המשמר באילון; של חטיבה 7 עם חטיבה 2 במשטרת נבי־יושע וכן עם טור של חטיבה 1 במבואות מירון.

ההתקדמות לשטח הלבנון

כיבוש של שטחים בלבנון לא היה חלק מתכנונו המקורי של מבצע „חירם“ והוא בא עתה כדי להבטיח אחיזה איתנה בגורת מנרה—נבי־יושע. ערב מבצע „חירם“ היתה חטיבת „כרמלי“ ערוכה, על שלושת גדודיה, כשגדוד 21 מוצב מול הגזרה הסורית, במשמר־הירדן; גדוד 22 בגורת רמות־נפתלי—מנרה וגדוד 23 — בגורת מטולה—תל־עזיוניא. בתחילת המבצע צפתה החטיבה בדריכות לתגובת הצבא הסורי, אולם במהרה נתבררה חשש זה.

במהלך המבצע מילאה החטיבה תחילה תפקידי ריתוק והטעיה.

* לא ידוע לנו בבירור, איזה חלק מ„צבא־ההצלה“ נסוג בדרך זו. יש להניח, כי רק חלק קטן מכוחותיו יכלו לסגת ברכב — ואילו חלק נאלץ לסגת ברגל. לפי מקורות ערביים הושלמה הסתננות הכוחות ללבנון רק ב־5 בנובמבר. מקורות אלה אינם מוכיחים כלל את קיומה של דרך רומייש.

דו״חי המודיעין שלנו מה־13 בנובמבר מציינים כבר, כי חטיבת־הירמוק השלישית (בה 750 איש על גשקם) חונה בבנט־אג־ג׳ובייל.

אותו יום נכנס גדוד 11 למשטרת סעסע. ההתקדמות בכביש־הצפון לעבר צפון־מערב חודשה למחרת, עם עלות השחר. בצהרי ה־31 באוקטובר הגיע הגדוד לקיבוץ אילון לאחר

סיוע אוירי וארטילרי

לסיוע הפרשה כדאי להתעכב בקצרה על הסיוע שניתן לכוחות הקרקע על-ידי חיל-האוויר והארטילריה.

חיל-האוויר. התקפות חיל-האוויר החלו כ־4 שעות לפני המבצע — ונסתיימו בהפצצת מלכיה בבוקר ה־31 באוקטובר. בהפצצות נטל חלק מכלול המטוסים שהיו בשירות חיל-האוויר, החל מה"מבצר-המעופף" (ב/17), המשך במטוסי "דקוטה" ו"רפיד" וכלה ב"אוסטר" (הוא ה"פרימוס" הנודע). בסך-הכל הופצצו במשך המבצע 14 מטרות. המשקל הכללי של הפצצות שהוטלו על היעדים היה 27.5 טון (350 פצצות בנות 20 ק"ג ו־100 ק"ג). רוב ההפצצות נערכו בלילה. בוצעו 26 גיחות. כן הוטלו על-ידי חיל-האוויר מעל לכפרי הגליל והלבנון 20,000 כרוזים. הקוראים לכניעה.

ארטילריה. הסיוע הארטילרי שניתן בכל גזרות החזית היה יעיל. הארטילריה דיגלה במהירות בעקבות הכוחות המתקדמים והשתלבה בכל תכניות-ההתקפה והוכיחה יכולתה לגבי הדרישות והמטרות השונות שהוצגו בפניה, כולל אש נגד-סוללתית לשיתוק ארטילריית האויב. בסה"כ נורו במבצע 1693 פגזי ארטילריה.

אבידות ושלל

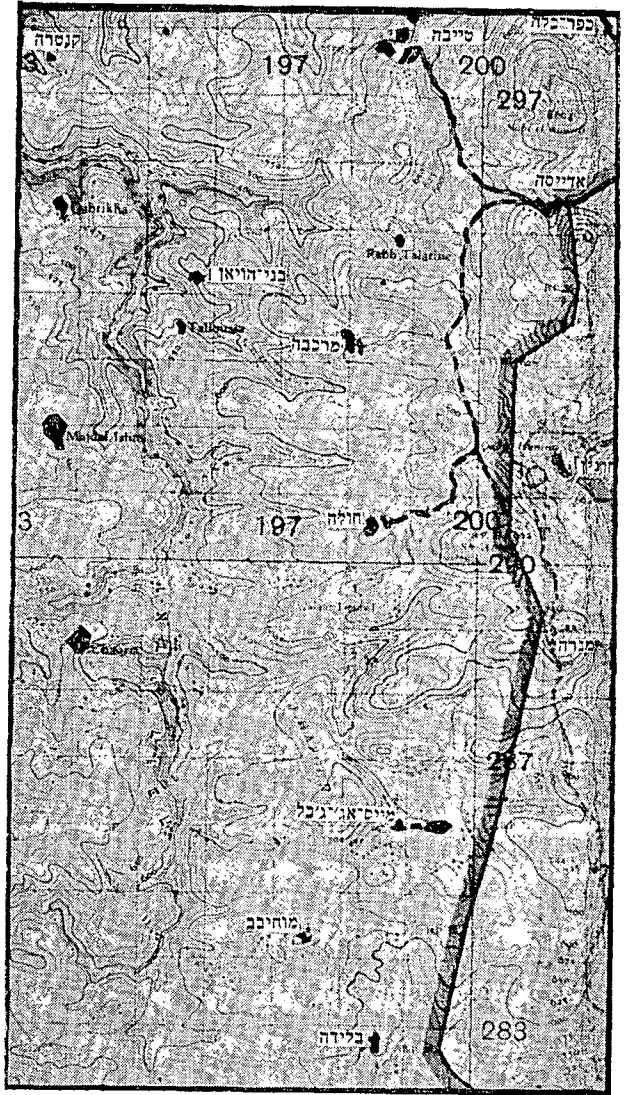
אבידותינו במבצע "הירם" לא היו כבדות: 23 חללים וכ־60 פצועים (למעלה ממחצית החללים היו מחיילי הפלוגה הדרורית שנספלו ביננו). אבידות האויב בהרוגים, פצועים ושבוים הסתכמו בכמה מאות. בידינו נפל מספר שבוים גדול, כולל כמה חיילים סוריים. השלל היה מגוון וכלל: 2 תותחים, 2 משוריינים, 15 מכוניות, 1500 רובים, 4 מקלעים-בינוניים, 8 מקלעים, 3 רובים נ"ט, תחמושת ופגזים — וכן מספר גדול של מסמכים.

לסיכום

ממבצע "הירם" הופקו, כבר בשלהי מלחמת-הקוממיות ול-אחריה, לקחים רבים בכל הרמות ומן הראוי להבליט לפחות מקצתם.

פעולת כיתור נראית פשוטה כשהיא משורטטת על-גבי מפה בשני הצדדים המציינים פריצות בשתי גזרות מרוחקות זו מזו — והמתקדים לבסוף בנקודה אחת. אך זוהי, למעשה, פעולה מסובכת בתכנונה ולעתים מסוכנת בביצועה — המחייבת שי-קול מדוקדק של חלוקת העצמה בין זרועות המלקחים, תיאום מועדי התקדמות וכושר-תמרון רב לנוכח מצבים בלתי-צפויים. יש לציין, כי ב"הירם" התכנון וחלוקת הכוחות על-ידי מפקד דת חזית-הצפון, בחירת היעדים, ובעיקר — ראית צומת-סעסע כיעד החיוני, הוכיחו במהלך המבצע את נכונותם. ומכאן — לשליטה האופרטיבית בכלל. זו נתבטאה בגמישות הביצוע, בשינויי משימות והעתקת כוחות מגזרה לגזרה, שנע-שו על-ידי מפקדת-החזית בכוח-החלטה ובמהירות. באופן שהמבצע לא איבד מתנופתו.

כבר ב־29 באוקטובר שונו המשימות שהוטלו על חטיבה 7 והוגבר הלחץ על גזרת עילבון על-ידי חטיבה 1, ומשנוכחה מפקדת-החזית, בבוקר ה־30 באוקטובר, כי חל שינוי במצב ו"צבא-ההצלה" נסוג — חזרה מיד, וללא סיבוכים, לתכנית

קטן מהגבול הלבנוני והכפרים שנכבשו

ב־30 באוקטובר עזב האויב את משלט שיד-עבר, זה שתפיי סתו על-ידי כוחות קאוקג'י הביאה במישרין למבצע "הירם". המשלט נתפס על-ידינו. אותו יום קיבלה חטיבת "כרמלי" אישור להתקדם לתוך הלבנון. עד ואדי דובה. בליל ה־30/31 באוקטובר החלו כוחות החטיבה בהשתלטות על כפרים, שנכנעו ללא התנגדות. פעולה זו נמשכה גם ביום ה־31 באוקטובר בשיתוף עם כוחות חיל-משמר. כל השטח שממזרח לוואדי דובה ועד נהר הליטאני בצפון נתפס על-ידינו. הכפרים העיקריים שנתפסו על-ידי כוחותינו (יחידות "כרמלי", כוחות חיל-משמר ופלוגה מתוך חטיבת 7) היו: בלידה, מוחיבב, מייס-אג'יבל, חולה, מרכבה, בני-הויאן, אדיסה, טיבה, כפר-כלה, קנטרה ואלמאן.

לאחר סיום המבצע הוסיפו להגיע משלחות מכפרים רחוקים בהצעות כניעה לכוחות צה"ל*.

* שטחים אלה נעזבו, כידוע, על-ידינו עם התימת הסכם שביתת-הנשק עם הלבנון.

המקורית. מבחינת ניהול אופרטיבי של מספר חטיבות על-ידי מפקדה אחת, במאמצים שונים בגזרה רחבה, הושג במבצע „חירם” השג רב. היה זה מעין „קורס מכין” ביכולת אופרטיבית, שאת פרוץ הפגין צה”ל במבצע „חורב” בנגב בדצמבר—ינואר 1948—1949.

בתחום המודיעין — היתה לכוונתינו לפני המבצע תמונה מדויקת למדי על האויב והיערכותו, פרי עבודת איסוף רצופה ושקדנית.*

באיו מידה הצליח המודיעין לספק ידיעות תוך המבצע? לא מצאתי סימוכין לעובדה, שסירי-אוויר נוצלו במידה מספקת במהלך המבצע. נראה, כי סירי-אוויר מעל לגזרה בזמן הקרבות (בימים 28—30 באוקטובר) היו נותנים תמונה על שינויים בהיערכות האויב, הופעת התגבורת וכן התפוררותו ביום 29 באוקטובר והכנותיו לנסיגה.

ועוד ענין — בגבול הטקטיקה והמודיעין. באיו מידה שמרו כוחותינו על מגע מתמיד עם האויב, על-מנת לעמוד על הכנותיו לנסיגה? לא היה מגע כזה בגזרת תרשיחה בליל 29/30 באוקטובר ועל נסיגת חטיבת-הירמוק השלישית עמדנו רק בשעות הבוקר, וגם אז עבר זמן רב עד שיצאו כוחות ליצור מגע עם הנסוגים. עם נפילת ג'יש לא הפעילה חטיבה 7 סיורים לשמירת מגע עם האויב, לעמוד על מערכו וכונותיו. עובדה היא, כי ניתוק המגע של עיקר כוחות האויב ונסיגתם בוצעו מבלי שעמדנו על כך — וכמעט ללא הפרעה.

שיתוף פעולה. ב־30 במאי 1948, 5 חודשים לפני מבצע „חירם”, נכשלה התקפת-הלילה של חטיבה 7 על מצודת-לטרון. הסיבה העיקרית היתה נעוצה בכך שחיל-הרגלים כשל במשימתו לבוא בעקבות השריון ולשתף עמו פעולה. רק לנוכח נסיון זה יובן מלוא ההשג, אותו השיגה חטיבה 7 תוך פרק הזמן שחלף מאז. במבצע „חירם” ניכר איוון בצות-המשורין של גדוד 79, בין המשוריינים והחרמ”ש אשר פעלו. הן בספסף והן בג'יש, תוך תיאום ושילוב הדוק, כגוף אורגני אחד. והיה

* אולם דוקא בענין החיוני לכוון משורין בשטח הררי, הוא ידיעה מדויקת על מצב הדרכים, לא היתה האינפורמציה מלאה.

בכך משום השג שיש לציין במיוחד לגבי חטיבה שהוקמה באביב 1948 ללא פרק-צמיחה קודם בתוך החי”ש או הפלמ”ח של כוחות-ההגנה ושהיה צורך בהתפתחות דינמית ומכוונת-היטב בשביל שתגיע לרמה זו של ליכוד ושיתוף.

תכנית הסיוע הארטילרי — השתלבה אף היא יפה במהלך המבצע: הקצאת ארטילריה, מתן ריכוזי-אש שנקבעו מראש, דילוגיה, פתיחה באש על מטרות לפי קריאה, ריכוזי האש — כל אלה הוכיחו את ההתקדמות הרבה שחלה בשטח זה מאז מאי 1948 — כאשר רבים ממפקדי צה”ל התקשו בסוגיה של ניצול נשק זה ושילובו במבצעים.

חבירה. השלב השני של הכיתור הוא, כרגיל, ביתור „כיס” המכותר וטיהורו. פעולה זו נעשת במספר צירים ניכר, על-ידי כוחות שונים ובכיוונים מתמקדים. ב„חירם” בוצעה על-ידי שותפים רבים: חטיבות 9, 7, 2, 1 וגודדי חיל-משמר של המחור. זות. יכולה היתה להינצר סכנת היתקלות כוחותינו אלה באלה. — בשל הקושי בתיאום תנועותיהם, בזיהוי כליריכב וגייסות. התבירה במבצע „חירם” עברה כמעט ללא תקלות. אף לקח חיובי זה — חיוניותו רבה גם במבצעים מורכבים מסוגים אחרים, כפי שעוד התנסה צה”ל בפרקי-מלחמה שלו מאז, והיה בהם משום נכס שנרכש במבצע „חירם”.

פיקוד ומנהיגות. נקודה, אשר חשיבותה שרירה וקיימת בכל הזמנים, היא כושרו של הפיקוד ויכולת המנהיגות שלו. בכל מבצע תלוי העיקר בטיב ביצועה של המשימה המרכזית — אף שהיא עצמה לא תוכתר בהצלחה מבלי שעשו את חלקם נאמנה שאר הכוחות הפועלים בכיוונים „משניים”. והנה, במבצע „חירם” בחטיבה התוקפת שמילאה את המשימה המרכזית — היא חטיבה 7 — התגלה הפיקוד, החל מהמח”ט וכלה בצותים משוריינים, כשהוא חדור רוח של „משיכה קדימה”; נעשה כל מאמץ להבטיח לשריון חופש תנועה ותמרון; המפקדים היו תמיד לפנים, במקום בו יוכלו להכריע בכוח אישיותם והחלטתם במצבים קריטיים — ערכים שהיו והנם כיום נכסי-צאן-ברזל של צה”ל כולו.

העתק מברק ח' חשוון תש"ט 10.11.48

לבנימין בן-דוד ובחירת לבו

ברכה נאמנה לכלולותיהם

כמקום מתנות חתונה שהיננו רגילים לתת לחתן, הביא החתן

הפעם דורון לעם היהודי - שחזור הגליל, ויחד עם כל חייליו

וכל עם ישראל אני מברך אותו וכלתו לחיי אושר, נצחון ושלום.

ד. בן-גוריון